

Саша Антонијевић

дипломирани теолог

Промена јурисдикције Чешке епархије после Другог светског рата

Сажетак: Чешка православна епархија била је у саставу Српске цркве од свог оснивања, па све до периода после Другог светског рата. Српска црква је била Мајка Црква Чешкој епархији. Она је била ту као ослонац и као Мајка која је помагала у сваком тренутку и на сваки могући начин. По завршетку рата дошло је до политичких промена у Чехословачкој и Југославији које су условиле насилну промене јурисдикције. Тада је Чешка епархија просто отета од Српске цркве.

1. Увод

После страдања у току Другог светског рата, у чешко-моравској епархији Српске Православне Цркве, споро се опорављао црквени живот. Епархија је остала без епископа, више свештеника је убијено а остали одведени у Немачку у логоре или на принудни рад. Убијено је, или одведено у нацистичке концентрационе логоре много верника. Прекинути су контакти са Мајком Црквом — Српском Православном Црквом. Црква је и распуштена од стране немачког окупатора.

Три године су цркве биле затворене, а народ Божији је био без епископа, свештеника и богослужења.

После рата, након повратка свештеника са принудног рада у Немачкој, све су црквене општине обновљене и почела су богослужења и верска настава. Државна власт је повратила православној цркви пуну слободу и равноправност, вратила матичне књиге и обновила свештеницима исплате плата, социјално и здравствено осигурање (и бесплатно лечење), пензије. Поново је почео да излази Вестник чешке православне епархије, под новим именом „Хлас православи“.

И политичко расположење народа се доста променило у односу на предратно стање. После Минхенског понижења 1938. године, „опште симпатије Чеха и Словака према западу промениле су се у гнев и противљење“.¹ У току рата је нада за обнову предминхеновске Чехословачке, код већине становништва, била окренута према Совјетском Савезу. После рата се показало да је та нада била оправдана, јер је Црвена армија ослободила Чехословачку од нацистичких немачких окупатора. Једини проблем (који многи тада нису увиђали) је била припремана и лагано спроведена промена друштвеног уређења земље у односу на ситуацију пре „Минхена“.

Од 1945. до 1948. године у Чехословачкој је демократска власт предвођена Едвардом Бенешом, али и комунисти учвршћују своју снагу и манипулишу народним осећањима. Године 1948. комунисти преузимају власт и у потпуности.

Још у току рата, чим се у Београду сазнало за трагичну смрт владике Горазда и њему блиских сарадника, Свети Синод Српске Православне Цркве је интервени-

---

¹ Gorazd Vopatrný, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech 1945–1951*, Brno, 1998, 15.

сао. Прво код Немаца, а затим код српске Владе. Најпре су тражене информације о тамошњој ситуацији, а потом да се код немачких војних власти издејствује дозвола Српској цркви да преузме бригу о својој обезглављеној епархији.

По ослобођењу, већ почетком 1945. године, Свети Синод је расправљао о православној Чесима, и настојао да се распита преко претставништва Чехословачке у ослобођеном Београду, како би се Чешка епархија што пре обновила.

Већ по ослобођењу Чехословачке, почела су у Свети Синод да стижу писма од чешких свештеника као верних синова своје Цркве: „Молите се за нашу чешку цркву православно, да би могли православни Чеси живети као за време епископа Горзда под вашом заштитом. Не заборавите на нас, који смо угњетавани како од римокатоличке цркве, тако и од Немаца“.²

Митрополит Јосиф и свештеник Миљивоје Црвчанин у мају 1945. одржавали су контакте са др Липом, чехословачким послаником, и разматрана је посета Прагу.

Православни Чеси су се окренули „материнској Цркви Српској“. Епархијски савет Чешке православне Цркве 2. јуна 1945. године шаље извештај Светом Синоду СПЦ о прогону и мучењима од стране немачких окупатора и о последицама прогона. У истом извештају, Епархијски савет обавештава да је Чешка православна Црква поново оживела и васпостављена, и моли да им се што пре пошаље делегат Српске православне Цркве.³

У званичном гласилу епархије, Хлас православи, првом који је изашао у 1945. години, Епархијски савет је изразио наду да ће Св. Синод Српске Православне Цркве, у договору са чехословачком владом, послати епископа или делегата.⁴

2. Преговори око одласка српских епископа у Праг

Свети Синод Српске Православне Цркве је 2. јула 1945. године, разматрао ситуацију у бившој Чехословачкој. Свети Синод је интересовала обнова „Моравско-Чехословачке Епископије“, те избор новог епископа за ту епархију, начин издржавања тог новог епископа, начин издржавања обе епархије на територији Чехословачке, и будући однос тих епархија према Српској Православној Цркви.⁵ Српска Православна Црква је желела и да обнови односе са Чехословачком, у вези обе своје епархије у тој земљи.

На допис чешког епархијског савета Свети Синод СПЦ је 14. августа 1945. године одлучио „да ће учинити највише што је у његовој моћи да би испоштовао све потребе, изложене у допису епархијског савета“ Чешке православне епархије.⁶ Одређен је епископ банатски Дамаскин да отпутује у Праг. Око тога су код надлежних власти предузети кораци да се то путовање и оствари, а митрополит Јосиф је посетио чехословачког посланика у Београду Липу, и упознао га са одлуком Светог Синода да епископ Дамаскин иде као делегат.

Крајем јула месеца председништво епархијског савета чешке епархије је посетило председника Чехословачке. Председник Бенеш је тада ракао да као министар ино-

² Писмо свештеника Јосефа Леикснера које је 19. маја 1945. године упутио патријарху српском и Св. Синоду Српске Православне Цркве. АСин.

³ Допис Епархијског Савета Чешке православне епархије у Прагу Бр. 41/45 од 2. јуна 1945. године, (у Ржмицама), упућен Св. Синоду Српске Православне Цркве, потписан од протојереја Др. А. В. Червина и од Бох. Ц. Лохмана — секретара Епархијског Савета. АСин.

⁴ „Z Eparchijsalni rady“, *Hlas pravoslavi*, 1–2 (1945), 12.

⁵ Син. Бр. 1090. од 2. јула 1945. године, АСин.

⁶ Изв. Митр. Јосифа АСин.

страних послова може да помогне „да се реши питање српске црквене јурисдикције“. Поменуо је да би била тражена подршка РПЦ, и да „главни циљ деловања чешке православне цркве мора да буде брзо осамостаљење, и стварање стварног чешког и чехословачког православља. Чеси при својој културној развијености не морају да подлежу туђем утицају и жеља господина председника је, да остану добри Чеси, особени чешки људи и верни чехословачки грађани и у верским околностима“.⁷

У разговору са председником владе Зденеком Фиерлингером, делегати су позвани да и православна црква одговори на изазове тадашњег времена и политике сарадње са Совјетским Савезом, који је постао чехословачки главни ослонац, поштујући њен суверинитет. После неколико дана, тачније 1. августа 1945. године, Епархијски савет је послао допис Светом Синоду Српске Православне Цркве, у коме су обавештавали да ће у Београд ускоро послати једну делегацију,⁸ али та делегација није допутовала у Београд.

Из Оломоуца је 8. августа тражено да Српска црква пошаље свог епископа делегата.⁹

На почетку 1945. године, Српски Патријарх и митрополит Јосиф добили су позив од Руске Патријаршије на Сабор за избор Патријарха Руске Цркве. Наша делегација предвођена митрополитом Јосифом отпутовала је у Москву, и обновила блиске контакте са братском Руском Патријаршијом. Утисци српске делегације су били такви да се веровало у подношљивији живот цркве у Совјетском Савезу, али да је то било далеко од довољног и слободног.

У пролеће 1945. године, у Београд је дошла делегација РПЦ на чијем је челу био митрополит Сергије из Одесе. Од самог доласка понашали су се надмено (посебно челник делегације), иако су у јавности изношене изјаве о братском односу двеју народа и двеју сестринских цркава. Народ је руску црквену делегацију дочекао са великом љубављу, а клир са највишим почастима.¹⁰ Митрополит Јосиф је очекивао подршку руског митрополита Сергија, а после његове конференције за новинаре био је разочаран због подршке новој власти и упозорења Српској Православној Цркви. Била су очита и неслагања око Руске Заграничне Цркве. Неке ствари српски епископи нису знали, али су наслућивали. Епископ Сергије је у свом извештају пуковнику НКВД-а оцрнео српске епископе као реакционарне. Сличне закључке изнео је и у сусрету са Јосипом Брозом.

Св. Синод се, још недовољно свестан завере у којој су учествовале и југословенске комунистичке власти, обратио Министарству спољних послова, 14. августа 1945. године, тражећи за епископа Дамаскина дипломатски пасош у трајашу од шест месеци како би отпутовао за Чехословачку.¹¹ Како никакав одговор није уследио, Св. Синод се поново обратио Министарству иностраних послова 23. августа, са истом молбом.¹² Опет је митрополит Јосиф наложио референту Св. Синода г. Ђорићу (касније српски патријарх Герман), да телефонира помоћнику министра иностраних послова Гавриловићу, да га пита: „како стоји ова ствар са издавањем пасоша“, напомињући му „да смо ми од стране чехословачког посланства добили

⁷ Исто.

⁸ Син. Бр. 2119 од 10. новембра 1945. године, АСин.

⁹ Телеграм упућен из Оломоуца 8. августа 1945. године Српској Православној Патријаршији, Извод из записника са седнице Св. Синода од 5. септембра 1945. године, АСин.

¹⁰ Епископ Сергије је смештен у патријархов кабинет.

¹¹ Акт Св. Синода Бр. 1539/45 од 4. септембра 1945. године, АСин.

¹² Писмо Св. Синода Бр. 1539 од 4. септембра 1945. године, Верској комисији при Претседништву Антифашистичке Скупштине Народног Ослобођења Србије (Бр. 203 од 10. 9. 1945. године). АСин.

уверавање да се са стране чехословачког посланства неће правити никакве сметње“. Гавриловић је одговорио „да се ради на добијању потребних виза и да ће он обавестити Св. Синод чим све буде готово“.¹³

Како и то није дало резултата, митрополит Јосиф и епископ Дамаскин су 4. септембра 1945. године лично посетили министровог помоћника Гавриловића. Тада је, међутим, прича била другачија. Гавриловић им је рекао „да је захтев за пасош требало упутити преко Министарства унутрашњих послова“.¹⁴ Зато се Св. Синод обратио 5. септембра 1945. године и Зечевићу, министру унутрашњих послова тадашње Демократске Федеративне Југославије. Свети Синод се 4. септембра обратио и чувеном Смиљанићу и Верској комисији новоформиране Републике Србије (у оквиру ФНР Југославије).

Већ 7. септембра 1945. године Свети Синод је, преко Министарства унутрашњих послова, писао Министарству спољних послова, тражећи да се изда пасош и свештенику Миливоју Црвчанину, професору богословије у пензији, који би пратио епископа Дамаскина на путу за Чехословачку.¹⁵

У Прагу је на функцији за однос епархијског савета са државним органима, Червину заменио Честмир Крачмар, 14. септембра 1945. године. Убрзо затим ту функцију је преузео лаик Борис Черкес, руски емигрант.¹⁶ Черкес је тада присвојио власт у цркви. За свог живота свим каснијим митрополитима био је главни секретар, и сви су морали да га слушају. Био је контроверзна личност и опште је мишљење да је био агент совјетске тајне службе (вероватно НКВД-а).¹⁷

На седници Светог Синода, 20. септембра 1945. године, митрополит Јосиф је изјавио да се „нама онемогућује потребна веза са Чешком православном црквом, а баш за ову везу подесан је преосвећени Епископ Дамаскин“.¹⁸ Предложио, да у случају да се ради о личности и ако би државне власти затражиле да у Чешку иде друга особа, да викарни епископ Валеријан оде у мисију у Праг. Владика Валеријан је прихватио то. Св. Синод је решио да ако се не успе са владиком Дамаскином, да у Чехословачку иде владика Валеријан.¹⁹ Митрополит Јосиф је тада рекао и: „Ми не смемо напустити ову епархију и Свети Архиепископски Сабор би нам приговорио да нисмо водили рачуна о том“.

Свети Архиепископски Синод Српске Православне Цркве је 4. октобра 1945. године од Министра иностраних послова затражио дипломатски пасош са шестомесечним трајањем за епископа будимског Валеријана и свештеника Миливоја Црвчанина, за одлазак у Чехословачку.²⁰ Након две седмице, пасош није добијен, и Свети Арх. Синод је „свој захтев поновио Министарству иностраних послова 20. октобра 1945. године“.

¹³ Извештај референта Св. Синода Х. Ђорића Св. Синоду СПЦ од 3. септембра 1945. године, АСин.

¹⁴ Исто.

¹⁵ Син. Бр. 1572/45 од 7. септембра 1945. године. АСин.

¹⁶ Marek, Pavel, Burega, Volodymyr, *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2008, 383.

¹⁷ Постоји и податак да му је брат био ухапшен од совјетске тајне полиције и одведен у Совјетски Савез. То је могло и да представља основу за евентуалну уцену, које тада нису биле реткост. Умро је 1960. године, у својој 51. години. За време њега односи са Српском Православном Црквом били су никакви. Имао је кључну улогу у промени јурисдикције са српске на руску. Многи православни Чеси данас мисле да је он скоро уништио цркву. И даље постоји доста недореченога о њему.

¹⁸ Син. Бр. 1698/Зап. 443 од 20. септембра 1945. године; АСин.

¹⁹ Син. Бр. 1698/зап. 443 од 20. септембра 1945. године. О епископу Валеријану више види у Антонијевић, Саша, „Владика Валеријан шумадијски“, *Толошки њодеги* 2 (2014), 405–434.

²⁰ Син. Бр. 1698 од 4. октобра 1945. године. АСин.

3. Долазак архиепископа Фотија у Праг и епархијска скупштина од 8. новембра

У Чехословачкој су се тада појавиле нове околности. У Праг је 15. октобра 1945. године дошао архиепископ орловски и брјански Фотије, као заступник руског патријарха, „изненадно и без очекивања“.²¹ Званично, архиепископ Фотије је путовао у Аустрију и Чехословачку да испита тамошње црквено стање, и да сједини тамошње емигрантске руске парохије са Руском Православном Црквом.

У хотелу је архиепископ Фотије имао сусрет са представником министарства информисања и са контроверзним Борисом Черкесом. Они су архиепископу Фотију дали информације о црквеним односима у Чехословачкој.²²

У хотелу у ком је био смештен, архиепископ је примао различите црквене делегације. У Прагу је дошло до сједињења епископа руске заграничне цркве у Прагу Сергија, са Руском патријаршијом. Код архиепископа Фотија дошла је и делегација парохија из Словачке, односно из Прјашевске Русије, и изјаснила се за руску јурисдикцију. Молили су и да за епископа у Прјашевској Русији, после промене јурисдикције, буде постављен епископ из Совјетског Савеза.²³

„Чешка епархија тада није показивала никакву иницијативу, али архиепископ Фотије је сам позвао претставнике чешке епархије да размисле о промени јурисдикције.“²⁴

Архиепископ Фотије је у свом извештају пуковнику НКВД-а Карпову известио да су Чеси показали жељу да пређу под московску јурисдикцију, мада је као главног представника доживљавао Черкеса.²⁵

Архиепископ Фотије им је изјавио да „најглавније питање због кога је дошао у Праг, јесте, да се заврши једном историја трију јурисдикција у ЧСР“.²⁶ Остали су се припојили руској јурисдикцији, а нагласио им је да „остаје још Епархија Чешка“, тј. дошао је и да реши питање Епархије Чешке.²⁷

Представници чешке епархије су изјавили да нису опуномоћени да реше јурисдикцијско питање и не могу одмах да дају одговор на тако изненадну иницијативу, већ да ће предлог изнети пред Епархијску Скупштину која је сазвана за 8. новембар 1945. године.

Архиепископ Фотије је 21. октобра 1945. године служио св. Литургију у саборном прашком храму посвећеном св. Тирилу и Методију. Архиепископ Фотије није сачекао обећани одговор Чешке епархије, већ је свој позив за промену јурисдикције тога дана јавно поновио у цркви.²⁸ Да ова посета није била само службена визитација руских заграничних парохија и њихово сједињење са московском патри-

²¹ Допис Епархијског Савета Чешке Православне Епархије у Прагу, Р. Бр. 1255/45 од 13. новембра 1945. године, упућен Св. Арх. Синоду Српске Православне Цркве. АСин. Иначе, делегације Руске Православне Цркве су обилазиле од 1945. до 1947. године различите државе како би прошириле свој утицај. Посетиле су Чехословачку, Бугарску, Мађарску, Румунију, Велику Британију. Свуда су их пратили представници државних органа и амбасада Совјетског Савеза; Радмила Радић: Гаврило Дожић (1881–1950), Институт за новију историју Србије, Београд, 2006, 241.

²² Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalecneho Československa (1945–1948), magisterska diplomova prace, Masarykova univerzita, Filozoficka fakulta, Historicky ustav, Brno, 2010, 49–50.

²³ Н., д., 51.

²⁴ Dr. Vladimir Gruzin, Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 18.

²⁵ Писмо архиепископа Фотија упућено г. Карпову 27. октобра 1945. године.

²⁶ Допис Епархијског Савета Чешке Православне Епархије у Прагу, Р. Бр. 1255/45 од 13. новембра 1945. године, упућен Св. Арх. Синоду Српске Православне Цркве. АСин.

²⁷ Dr. Vladimir Gruzin, Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 18.

²⁸ Dr. Vladimir Gruzin, Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 19.

јаршијом, види се и из извештаја архиепископа Фотија који је упутио совјетским државним органима, односно чувеном Г. Г. Карпову. Ту се виде његови планови о будућности три српске епархије: чешко-моравској, будимској и прјашевској. У том свом извештају предлагао је оснивање егзархата Средње-Европских цркава, на чијем челу би био постављен руски епископ из Совјетског Савеза, и да седиште тог егзархата буде у Бечу. Такође је предлагао да руски епископи из Совјетског Савеза буду постављени у Берлину, Будимпешти, Прагу и Прјашевској Русији.

Чешка Епархијска управа је поднела надлежним чехословачким државним властима меморандум, тражећи да државне власти изнесу свој став „на ово питање“. Св. Синоду су касније православни Чеси писали: „На саветној седници надлежних министарстава било је нашим преставницима речено, да ће државне власти да помажу цркви ако се реши да промени јурисдикцију, разуме се одлука мора да буде слободна.“²⁹

Тих дана, тачније 29. октобра 1945. године, Св. Синод СПЦ је послао и телеграм „Чешкој православној општини“ у Прагу: „Стално радимо на слању Епископа, с тим иде тешко, успеху се надамо.“³⁰

Епархија се тада нашла на раскрсници на којој је требало да изабере под чијом ће јурисдикцијом бити. Свака одлука донела би неке предности и неке тешкоће. То је било и питање принципа, али и питање тренутног решавања надошлих проблема. На све то је долазила и погрешна информисаност да су парохије српске јурисдикције из Словачке отишле под руску јурисдикцију.³¹ Било је ту застрашености и једна „чудна“ атмосфера.

Сазвана је Епархијска скупштина за 8. новембар 1945. године. На њој су учествовали готово сви представници црквених општина — свештеници и лаици, који су недавно пре тога изабрани на општинским скупштинама.³² Присутствовало је 11 свештеника, 25 лаика и чланови епархијског савета. Свештеник Дојч је најпре известио ко је све присутан, а затим је поменуо страдање владике Горазда, свештеника и верника.

Свети Синод СПЦ је 10. новембра 1945. године примио поздравни телеграм са те скупштине, и на њега је одпоздравио. Вреди поменути да Св. Синод Српске Православне Цркве није био упознат са дешавањима на епархијској скупштини, и да је на својој седници 10. новембра разматрао допис епархијског савета чешке православне епархије од 1. августа, којим су Чеси обавештавали Св. Синод да ће у Београд ускоро послати једну делегацију. Овај допис је послат преко југословенског Министарства иностраних послова, и у Св. Синод је стигао тек 7. новембра 1945. године. Св. Синод тада пише Епархијском савету у Чешкој: „Узимајући са задовољством овај ваш извештај на знање, ми радосно очекујемо долазак ваше делегације и спремни смо да учинимо све за нашу млађу сестру чешку православну цркву, како би она могла наставити своје спасоносно дело за које су неки велики духовни вођи и своје животе положили.“³³

²⁹ Допис Епархијског Савета Чешке Православне Епархије у Прагу, Р. Бр. 1255/45 од 13. новембра 1945. године, упућен Св. Арх. Синоду Српске Православне Цркве. АСин.

³⁰ Син. Бр. 2025 од 29. октобра 1945. године, АСин.

³¹ Допис Епархијског Савета Чешке Православне Епархије у Прагу, Р. Бр. 1255/45 од 13. новембра 1945. године, упућен Св. Арх. Синоду Српске Православне Цркве. АСин.

³² Gorazd Vopatrný, *Pravoslavná cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 31.

³³ Допис Св. Синода Српске Православне Цркве Епархијском савету чешке православне епархије, Син. Бр. 2119 од 10. новембра 1945. године. АСин.

Затим је свештеник Дојч прочитао извештај о стању у црквеним општинама у току окупације и после ње. Нови чланови епархијске скупштине су изабрали нови епархијски савет, нове чланове црквеног суда и епархијске ревизоре. Интересантно је да су за Праг изабрани Бауц и Черкес.³⁴

Дневни ред је био објављен у веснику чешке епархије Хлас православи бр. 5–6 за 1945. годину, али је промењен, те је главна тачка промењеног дневног реда те скупштине била расправа о промени јурисдикције чешке православне епархије. О томе је касније записано: „Прочитан је извештај о посети владике Фотија као заступника московског патријарха и о следећој неопходној промени јурисдикције чешке православне епархије. Односи између нас нас директно присиљавају да прихватимо московску јурисдикцију и дати се под заштиту руске цркве православне. Питања директног историјског значаја су била детаљно разматрана и прихваћена су.“³⁵

Почело је на седници тако што је Били из Оломоуца предложио измену дневног реда, како би Черкес из Прага одмах у току преподнева поднео извештај о посети архиепископа Фотија. Предлог је прихваћен и Черкес је прочитао свој извештај. Читао је о „преговорима“ који су вођени са архиепископом Фотијем, и шта га је све интересовало и шта му је одговорено. Наглашено је да је руски архиепископ Фотије изјавио да би Чеси преласком под руску јурисдикцију дали могућност да се реши, како је архиепископ Фотије рекао, „нежељено стање“. Обећао је да би у том случају руски патријарх опознао епископа Сергија из Прага, а да би код цариградског патријарха издејствовао да укуне томос којим је за Чехословачку поставио архиепископа Саватија. Затим је Черкес указао на „политичку нужду“ да Чеси пређу под московску јурисдикцију, и препоручио је „да се московски патријарх умоли за одобрење преговора с њиме о условима за пријем“.³⁶ Франтишек Петржилка из Брна је следећи говорио, подржавајући промену јурисдикције, под условом да се задрже аутономна права. Између осталог рекао је: „имамо пред собом тежак период рада, па се морамо одупрети о јачег“.

Јарослав Хрбек из Прага се залагао за задржавање српске јурисдикције и користио је цитиране аргументе. У свом говору био је веома јасан: „...Ако је на снази гесло „Верност за верност“ у политичким и светским уговорима, она тим више и тим неминовније мора важити и у односима и споразумима између обе гране православне цркве, чешке и српске. Бомбом и крвљу биле су запечаћене наше везе у тешким временима, љубављу и верношћу бише учвршћене на освиту нове слободе све до пуног процвата оба народа и обе братске државе.“

Чешка православна јавност не жели никакво одступање од традиције оснивања своје цркве нити изневеравање споразума са српском црквом. Према општем мишљењу разумних чланова наше цркве нема разлога за промену јурисдикционог стања и напуштања српске цркве само зато што ћемо на изглед имати веће користи од јурисдикције руске цркве...“³⁷

На то је Јос. Кулхаим, средњошколски професор из Брна, истакао „да те разлоге у потпуности прихвата али нису довољни за садашње стање.“³⁸ Затим је пре-

³⁴ Dr. Josef Kulheim, „Prvni rok svobody cirkve“, *Hlas pravoslavi* 5 (1946), 68.

³⁵ Gorazd Vopatny, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 32.

³⁶ Извештај Јарослава Хрбека о току Епархијске скупштине одржане 8. новембра 1945. године у Оломоуцу, упућен Св. Синоду Српске Православне Цркве 22. новембра 1945. године. АСин.

³⁷ „Изјава делегата православне верске општине прашке Јарослава Хрбека на епархијској скупштини православне цркве у Оломоуцу на дан 8. новембра 1945. године“. АСин.

³⁸ Gorazd Vopatny, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 32. Јарослав Хрбек је у свом извештају који је послао Св. Синоду Српске Православне Цркве оценио да је говор Кулхејима имао слабе доказе о „неопходности“ промене јурисдикције.

дложио одлуку о промени јурисдикције и о начину реализације: „1. молбе Светом синоду Српске православне цркве за отпуст из крила српске јурисдикције; 2. преговора с московским патријархом о пријему у крило његове јурисдикције; 3. за упућивање изасланства у Москву ради преговора, које би изасланство сачињавали брат Черкес и Били, отац Крачмар, Новак и Хофман; 4. услов преговора у Москви има бити задржавање садашњег стања на основу устава из год. 1929 и карактера који је владика Горазд дао чешком православљу.“³⁹

Тада је, изненада, свештеник Дајч упозорио „да је време за одлазак на благодарење које се служи у храму у 11 часова поводом совјетског државног празника“. Почео је да пожурује изгласавање Кулхаимовог предлога. На то је Јарослав Хрбек из Прага, видећи да неће добити шансу да одговори Кулхеиму, питао „да ли је о преговорима за измену јурисдикције био извештен Свети синод Српске православне цркве“. Пошто је председавајући рекао да није, Хрбек је питао зашто, и добио је одговор у смислу изговарања због тешкоћа у саобраћају. Хрбек је питао зашто то није урађено преко повереника српске патријаршије др Вокача, који је долазио у црквене канцеларије у Ресловој улици, и кога су упутили на Черкеса као опуномоћеника епархијског савета. Председавајући је рекао да о томе не зна ништа, а Черкес је потврдио долазак др Вокача, али као приватног лица. Затим је председавајући прекинуо расправу и захтевао гласање. Хрбек је тражио гласање листићима, а председавајући акламацијом. Тада је свештеник Новак чак Хрбеку оспорио и право да гласа, на шта је Хрбек одговорио да се уздржава од гласања. Тада је председавајући дао да се гласа акламацијом. Касније је Хрбек извештавао Св. Синод о току догађаја и резултатима гласања. О гласању је написао да су се руке стидљиво дизале за промену устава, промену јурисдикције и преговоре са Москвом. Једна по једна подигло се 37 руку, док су од гласања били уздржани Хрбек и Ружичка.⁴⁰ Тај предлог је, како писао извештај у *Hlas Pravoslavi*, епархијска скупштина прихватила са 37 гласа за, и 2 уздржана гласа.⁴¹

„Епархијска скупштина Чешке православне епархије сакупљене у Оломуцу 8 новембра 1945 г. узевши у обзир савесно све важне прилике које су поникле после завршетка рата у животу црквеном, државном и међународном и имајући у виду само учвршћење живота Цркве и осигурање њеног развитка у будућности у пуном сазнању своје одговорности за будућност Цркве“⁴² донеле су одлуку да у Москву пошаљу делегацију која би преговарала о условима под којима би дошло до промене јурисдикције.

Савременици тог догађаја данас, након више од шездесет година, уз архивску грађу, откривају атмосферу у којој је одржана епархијска скупштина. Прашки православни хришћани су били против промене јурисдикције. У расправи су највише учествовали лаици. Хрбек је изричито био за задржавање српске јурисдикције а Борис Черкес, руски емигрант и човек који је тада већ уграбио власт у цркви, је био за промену јурисдикције и инсистирао је на томе. Он је био на „кључном положају“, и на скупштини је водио главну реч.⁴³ Остали су били у расправи уздржани,

³⁹ Исто.

⁴⁰ Извештај Јарослава Хрбека о току Епархијске скупштине одржане 8. новембра 1945. године у Оломоуцу, упућен Св. Синоду Српске Православне Цркве 22. новембра 1945. године. АСин.

⁴¹ Gorazd Vopatny, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 33.

⁴² Акт Епархијског Савета Чешке православне Цркве од 13. новембра 1945. године бр. 1255. у Син. Бр, 1826 од 28.-15. септембра 1945. АСин.

⁴³ Marek, Pavel, Burega, Volodymyr, *Pravoslavni v Československu v letech 1918–1953*,..., 393.

а „свештеници су били уплашени“. Учесници су касније сведочили да је преовладао страх. Неки учесници су после гласања прилазили Хрбеку и Ружички, и извињава-ли им се због свог гласања.⁴⁴ Други су после прилазили, и одобравали Хрбеку за све оно што је изјавио.⁴⁵ Зна се да је свештеник из Худобина (Hoffmann), после гласања, у неформалним разговорима изјавио да не зна како да се врати у парохију, и како парохијанима да објасни да више нису под српском јурисдикцијом.

Хрбек је писао Св. Синоду: „Подлегли смо ипак дошаптавањима и утицају који се ту вршио нарочито од посете архиепископа Фотија.“⁴⁶ Још је писао: „да је ту био владика не би се десило да питање јурисдикције уопште буде претресано.“⁴⁷ Епархијски савет је био непотпун, и седиште му је било у Оломоуцу у Моравској, док се у Прагу налазио Черкес и свештеник Крачмар, који су били опуномоћени да „штите“ интересе чешке православне цркве. О свему томе и о једном погледу на епархијску скупштину и њене одлуке, од њеног веома упућеног учесника, Свети Синод Српске Православне Цркве је исцрпно обавештен:

„И тако је у ствари цела црква потпала под утицај брата Черкеса који је успео толико да епархијска скупштина подигне руке за ствар за коју иначе руку не би дигла. Верске општине, које су већином у Моравској, биле су пред епархијску скупштину обраћене за промену јурисдикције. Биле су убеђиване да је то политичка неопходност и жеља владе (!), што наравно не одговара истини. Одлука епархијске скупштине н и ј е слободан израз њене воље. Уверен сам у то и да би при самом гласању листићима за предлог о промени јурисдикције била ова одлука далеко мање повољна него што је испала приликом гласања аklamацијом. У предлогу шта више ја видим неуставан поступак, јер је питање такве важности имало бити стављено на дневни ред 14 дана пре тога (& 90 Устава). То се намерно није десило. Најзад према &94, чл. 23 за правоваљаност одлуке епархијског савета о промени устава ваља имати одобрење Светог синода. Ми верујемо и убеђени смо у то да Свети синод ни у ком случају неће одобрити ову одлуку, него ће на против својим ауторитетом потпомоћи у овој тешкој борби нас као верне синове матичне цркве српске.“⁴⁸ Још је на крају извештаја додао: „Најзад бих хтео још напоменути, да брат Черкес није чешког порекла и да васколика преписка (телеграми) која од Вас стиже у Праг пролази најпре кроз његове руке.“⁴⁹

По завршеном заседању епархијске скупштине, отишли су присутни у храм св. Горазда у Оломоуцу, и тамо је девет свештеника служило неку службу поводом годишњице октобарске револуције. Ту је било и многољетства и „Чехословачкој републици и њеном председнику Др. Ед. Бенешу, Совјетском Савезу и генералсиму-су Јосифу Стаљину, патријарсима Гаврилу и Алексеју“. Богослужењу су присуствова-вали и представници владе и војске.

У Свети Синод СПЦ је, 13. новембра 1945. године, стигао телеграм чланова Епархијског савета: Бауца, Ружичке, Јанковића и Хрбека. Телеграм је гласио: „Осмог новембра је епархијски сабор под упливом одгласао тражити измену ју-рисдикције. Изричито молимо не попуштајте и не одобравајте иступ Чешке пра-вославне цркве из Српске јурисдикције. Опширно писмо следује. Телеграфирајте одмах шта треба урадити за брзи долазак Епископа Дамаскина код Чехословачке

⁴⁴ Извештај Јарослава Хрбека о току Епархијске скупштине одржане 8. новембра 1945. године у Оломоуцу, упућен Св. Синоду Српске Православне Цркве 22. новембра 1945. године. АСин.

⁴⁵ *Истѿо.*

⁴⁶ *Истѿо.*

⁴⁷ *Истѿо.*

⁴⁸ *Истѿо.*

⁴⁹ *Истѿо.*

владе. Одговор адресирајте Јосифу Блуцу. Праг Дјевице на Диринце 882/6“.⁵⁰ Свети Синод је одговорио телеграмом: „Примили телеграм. Решење Епархијског савета изненађује. Слажемо се са Вашим оправданим становиштем и очекујемо Ваше писмо.“⁵¹ Осим телеграма, Св. Синод је, на адресу Јосифа Блуца члана Епархијског савета, послао и писмо у коме му је заблагодарено на обавештењу, и извештен је да владика Дамаскин није могао бити послан јер нису могли издејствовати пасош, а да Српска Православна Црква задржава право на јурисдикцију над Чешком православном епархијом.⁵² По траговима у архивама види се и да је Свети Синод тих дана послао и писмо некоме из Оломоуца, преко Посланства Чехословачке Републике у Београду.⁵³

Упркос одлуке већине, у Свети Синод СПЦ су стизали протестни дописи верника из чешке епархије. Тако је на седници Светог Синода заједно са одлукама Епархијске Скупштине Чешке епархије од 8. новембра 1945. године, прочитан и протест четворице чланова збора старијих против закључака исте скупштине, и „у коме износе своје жеље да обзиром на то, што су Чешка и Српска Православна Црква, прошле кроз исте муке за време овога рата и јер имају осећај, да би се православни Чеси огрешили и изневерили према њиховој матери Српској Цркви, Чешка православна Црква остане и даље под јурисдикцијом Српске православне Цркве“.⁵⁴ Митрополит Јосиф је писао о томе: “Опозиција овој одлуци била је бројно мала, али врло оштра.“⁵⁵

Епархијски Савет Чешке православне епархије доставио је Светом Синоду акт бр. 1255 од 13. новембра 1945. године, којим је молио сагласност Српске цркве за промену јурисдикције чешке епархије.

У Београд је из Прага, од Јарослава Хрбека послат 22. новембра 1945. године, стигао и детаљан извештај о епархијској скупштини одржаној 8. новембра 1945. године. У њему су смели Чеси, осим послатих обавештења, тражили и да Свети Синод СПЦ достави извештај о неприхватању промена устава епархије, те молили за што скорији долазак владике Дамаскина у Праг.⁵⁶

4. Дипломатија

У међувремену, протојереј Честмир Крачмар, администратор чешке епархије, писао је руском патријарху, известио га о епархијској скупштини, и тражио пријем под руску јурисдикцију, под условима донетим на епархијској скупштини.⁵⁷ Из разних докумената види се да је патријарх Алексиј био вољан да их прими, али под условом да Чеси најпре добију за то благослов Српске цркве, и био мишљења да није потребно улазити у практичне преговоре о присаједињењу московској патријаршији док се не

⁵⁰ Телеграм чланова Епархијског савета: Бауца, Ружичке, Јанковића и Хрбека. АСин.

⁵¹ Телеграм митрополита Јосифа чешком вернику Јосифу Бауцу из Прага, члану Епархијског савета Чешко-моравске епархије, АСин.

⁵² Син. Бр. 2166 од 14. новембра 1945. године, АСин.

⁵³ Допис Посланства Чехословачке Републике у Београду број 7278/45 од 16. новембра 1945. године, упућен Св. Синоду СПЦ, АСин.

⁵⁴ Извештај о раду седница Светог Архијерејског Синода одржаних у Београду од 7. децембра (24. новембра) до 21/8. децембра 1945. године, објављено у Гласник бр. 2 од 1. фебруара 1946. године, 19.

⁵⁵ Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње, 2006. Светигора, 261.

⁵⁶ Извештај Јарослава Хрбека о току Епархијске скупштине одржане 8. новембра 1945. године у Оломоуцу, упућен Св. Синоду Српске Православне Цркве 22. новембра 1945. године. АСин.

⁵⁷ Писмо руском патријарху Алексеју од протојереја Честмира Крачмара, епархијског администратора Чешке православне Епархије, од 4. децембра 1945. године, АСин.

добије одобрење Српске цркве.⁵⁸ Догађаји ће показати да је патријарх Алексиј, вероватно под нечијим утицајем, за непуних месец дана променио свој став.

Свети Архијерејски Синод СПЦ је Епархијском савету чешке епархије одговорио 19. децембра 1945. године, да се не слаже са одлукама Епархијске скупштине Чешке епархије од 8. новембра 1945. године о промени јурисдикције. „Такву одлуку Свети Архијерејски Синод Српске православне Цркве не може да прихвати из следећих разлога: 1) што је скупштина Епархијског савета у Оломуцу одржана без присуства епархијског Архијереја нити је Светом Архијерејском Синоду благовремено пријављена ни Свети Синод о намери оцепљења од Српске православне Цркве извештен; 2) што Епархијски савет по Уставу не може решавати начелна питања без прописаног учешћа владе Чехословачке Републике поготово што Свети Архијерејски Синод не зна становиште владе по тој ствари; 3) што Свети Архијерејски Синод не види никакав разлог за промену јурисдикције; 4) што решавање овог крупног питања спада у надлежност Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве под председништвом Његове Светости Патријарха који се за сада не налази у земљи.“⁵⁹ Осим ових разлога, Св. Синод је на основу писаних изјава сведока самог заседања Епархијске скупштине, а и на основу искуства у новим политичким околностима, закључио односно „није био уверен да је ова одлука Епархијског Савета Чешке православне Епархије била прави израз жеље већине пастве и стварних потреба православних припадника те Епархије“.⁶⁰

Када је из Москве стигао телеграм од патријарха Алексија да је спреман да Чешку цркву прими под своју јурисдикцију, у Москви се још налазио епископ Владимир и ништа о томе није јављао. Када се касније јавио из своје бивше Епархије где је отишао да се поздрави, Свети Синод га је упутио у Праг „да тамо учини све што може, да сазна истинско расположење наших православца и да штити право наше јурисдикције“.⁶¹

Постоје мишљења да је епископ Владимир послат из Москве у Праг као реакција Светог Синода на епархијску скупштину од 8. новембра,⁶² али познајући митрополита Јосифа, то није тачно. Једина прилика у том тренутку, да српски епископ уђе у Чехословачку, била је искоришћена. Није Свети Синод без разлога, за пут епископа Владимира у Москву, тражио и визу за Чехословачку. Ако није могао да бира личност коју би упутио у Праг, Свети Синод је настојао да искористи путовање епископа Владимира у Москву. Епископ Владимир је 26. новембра 1945. године стигао у Праг, одакле се се телеграфски јавио Св. Синоду. Св. Синод СПЦ му је одмах телеграфски одговорио и дао потребна упутства: „У Прагу предајте браћи и сестрама благослов наше цркве и наш срдачни поздрав. Одслужите литургију, учините помен мученику Горазду и рукоположите кандидате за свештенике. Одлучно стојте за нашу јурисдикцију и тражите да се предложи достојан администратор коме би лично предали свето миро и антиминос.“⁶³

⁵⁸ Тајно писмо пуковника Карпова о условима за прелаз Чешке православне епархије у јурисдикцију Московске патријаршије, од 7. децембра 1945. године.

⁵⁹ Извештај о раду седница Светог Архијерејског Синода одржаних у Београду од 7. децембра (24. новембра) до 21/8. децембра 1945. године, објављено у Гласник бр. 2 од 1. фебруара 1946. године, стр. 19.

⁶⁰ Син. Бр. 521, 522/Зап. 3 од 20. марта 1946. године; АСин.

⁶¹ Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње, 2006, Светигора, 262. Митрополит Јосиф о овоме каже нешто што је веома важно, и што може да промени читаву слику о овим дешавањима: „Његови извештаји нису се слагали са доцнијим нашим сазнањем о свима овим збивањима. Остало је нешто нејасно.“

⁶² Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalecneho Československa (1945–1948), ... 57.

⁶³ Телеграм Св. Синода, упућен епископу Владимиру док се налазио у Кошицама у Чехословачкој. АСин.

У Прагу се доста причало и о посети архиепископа орловског Фотија, који је у тамо раније боравио као делегат руског патријарха Алексија. Он је, по причи добро упућених Пражана, прво био у Карлсбладу, где се сусрео са руским епископима који су напустили своје епархије, принуђени од Немаца или ратних догађаја, и који су желели да се врате у своју отаџбину. Тамо су дуго вођени разговори. Док је тамо боравио, архиепископ Фотије је добио инструкције из Москве, да отпутује и до Прага, и да тамо разговара о руској јурисдикцији у Чехословачкој. О беседи архиепископа Фотија у прашкој саборној цркви, епископ владимир је писао Београду: „По причању оних који су слушали, његова реч није била симпатично примљена, а највише због тога, што није ни поменуо Епископа Горазда и његову трагичну смрт са још двојицом свештеника.“ Да се закључити, да тај његов гест није био случајан, јер је знао за мученичку смрт владике Горазда, свештеника и осталих верника. Знао је колико владу Горазда цене у Прагу, јер када је при доласку посетио цркву св. Тирила и Методија, архиепископу Фотију су Чеси поклонили икону и фотографију владике Горазда.

У току посете епископа Владимира Прагу, Св. Синод је писмено тражио од Министарства спољних послова Југославије, да изда дипломатске пасоше епископу Валеријану и свештенику Миливоју Црвчанину. У архиви не постоје трагови икаквог одговора југословенских власти.

Уочи доласка у Праг епископа Владимира, Св. Синод је 24. новембра 1945. године примио писмо. То писмо је гласило: „Потписани чланови чешке православне цркве убеђени у заслуге српске цркве за буђење православља код нас по свршетку првога светскога рата а мислећи стално на пожртвовање, приправљеност како на моралну, тако и материјалну помоћ и благослове његове светости патријархе и владика српске цркве, дубоко се клањамо са синовском благодарношћу и поштовањем, пред братском љубављу и пожртвовањем. Са овим убеђењем у себи, као сведоци епархијалног сабора чешке православне цркве у Оломоуцу дне- 8-ог новембра о. г., који је текао под упливом руских учесвеника, разочарани над раздором који је настао међу нама због предлога о измени јурисдикције, изгубили смо веру у себе. — Били смо у мањини. Као добри Словени и верни Чеси иако испуњени топлим осећајима према братском народу руском и њиховој храброј армади, која је прошла голготом и покрила се трновим венцима док је дошла до славе и донела ослобођење народима па и нашој отаџбини у којој је много њихових добрих синова пало. Ипак, а баш са обзиром на горе уведено, имамо осећај, као да бисмо се огрешили и изневерили према матерској нашој цркви — цркви српској. Обе ове, српска и чешка прошле су својом голготом за време ослободилачког рата. Црква Чешка а и њени верни претрпели су у овом рату и његовом последицом страховити морални удар од којег још ни до данас се нисмо опоравили.

Из свих ових разлога молимо, да нам пошаљете преосвештенога владуку Дамаскина, који је својом срдачношћу упливисао и повратио веру у корисну и издашну помоћ српске цркве, цркви нашој. Ми смо убеђени да би његова присутност изузетно сретно деловала на већину браће наше, да би им повратила јасан осећај к вери и опредељењу, сматрамо да би и започети преговори а и пут за Москву отпао... Примите израз наше дубоке наклоности и верности и молитве се за нас, рабе своје, пастиру наш. Јосип Бауц, члан Епарх. Сабора, Инж. Љуба Ружичка, претс. Збора старијих, Др. мед. Марко Јанковић, члан збора старијих, Јарослав Хрбек члан збора старијих. У Прагу 18-ог новембра 1945.“⁶⁴ После овог писма, Св. Синод је добио

⁶⁴ Писмо упућено Св. Синоду од верника чешке цркве и чланова тамошње црквене управе. АСин.

и писмо г. Јарослава Хрбека, члана Епархијског савета, који је био непосредни учесник скупштине у Оломоуцу 8. новембра 1945. године. Г. Хрбек је изложио цео ток седнице, а приложио је и садржину свога говора одржаног на скупштини, у коме се залагао да Чешка православна црква остане и даље под јурисдикцијом Српске Православне Цркве.

У Београд је стигла честитка за Божић Српској Православној Цркви, послата 30. децембра 1945. године. „Честитку су потписали: јереј Методије, Гр. Навратил, јереј Гаврило М. Нутраш, Јосиф Баук и још 26 православних хришћана са светлом успоменом на мајчинство СПЦ.“⁶⁵

Одговор Св. Синода СПЦ на одлуке епархијске скупштине чешке епархије, Син. Бр. 2455/Зап. 615 од 19. децембра 1945. године, стигао је у Праг 1. јануара 1946. године,⁶⁶ међутим, вероватно по нечијој намери, није прочитан на седници Епархијског савета, иако се спремао пут делегације за Москву.⁶⁷ Јарослав Хрбек је Св. Синод обавестио својим писмом од 1. фебруара 1946. године, да је „делегација без обзира на ово отпутовала. Вођа пута је био садашњи администратор о. Крачмар, који није ни теолог, али је себи дозволио такву ствар, као што је на пример забрана спомињања имена Његове Светости Гаврила... Питамо се да ли именовани уопште ради за интересе Српске православне цркве или против ње.“⁶⁸

У Москви је делегација руском патријарху Алексеју предала молбу за промену јурисдикције, уз одређене услове.⁶⁹ Делегација као главне разлоге чешке епархије за промену јурисдикције наводила неопходност да се у Чехословачкој обједини јурисдикција и да је „неопходно у данашње време всеопште изградње и преградње ослонити се о највећу словенску цркву“.⁷⁰ Помињано је да православни Чеси не могу да се ослањају на Српску цркву која је сада у другачијим односима са новим властима у Југославији, а да је српски патријарх Гаврило отишао код краља Петра. Неки су се позивали и на речи архиепископа Фотија приликом његове посете Прагу, који је тврдио да у Чехословачкој разне јурисдикције може да уједини једино најсилнији патријарх.⁷¹

Делегација је утврдила и да на неке дописе епархијског савета Чешке епархије, који су послати Св. Синоду СПЦ преко југословенске амбасаде у Прагу нису добили одговоре.⁷² Примедбе српске цркве су претстављене као чисто формалног карактера.

Патријарх Московски и целе Русије рекао је делегацији да је могуће претпоставити сагласност српске цркве и издао је одлуку којом прима чешку цркву под своју јурисдикцију (одлука је била условљена претпостављеном сагласношћу српске цркве, и ступала је на снагу тек по њеном добијању).⁷³ Чеси су успели да издејствују да

⁶⁵ Пилиповић, Радован, „Смена јурисдикције над православнима у Чехословачкој 1945/1946. године“, *Саборности* 3 (2009), 229.

⁶⁶ Дана 9. јануара у Београд је стигао телеграм за Св. Синод СПЦ, послат из Прага и потписан са Баутц. А Син. У телеграму је Св. Синод обавештен да је чешка делегација одлетела авионом у Москву, а да је одговор Св. Синода Српске Православне Цркве стигао у Праг 5. јануара.

⁶⁷ О томе је Св. Синод обавестио Јарослав Хрбек. *Н. Д.*, 230.

⁶⁸ *Истио*. Хрбек ово пише имајући у обзир да је свештеник Честмир Крачмар рукоположен од епископа Српске Православне Цркве и да је за администратора епархије Српске Православне Цркве постављен од епископа Српске Православне Цркве.

⁶⁹ Gorazd Vopatrný, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 38.

⁷⁰ Dr. Vladimír Gruzín, „Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho“, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 19.

⁷¹ Fejsakova, Tatjana, *Vliv SSSR na církevní povalečného Československa (1945–1948)*, ... 57.

⁷² Gorazd Vopatrný, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 39.

⁷³ Dr. Vladimír Gruzín, „Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho“, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 19.

не буду обична епархија руске цркве, већ да чешка епархија остане посебна организациона целина и да буде Егзархат московске патријаршије. Прашки епископат је подигнут на архиепископат. Са током преговора била је упозната и чехословачка амбасада. Др. Чермак и представник совјета за црквена питања, чувени пуковник Карпов, имали су и лични сусрет без присуства делегације. Карпов је рекао да ће у Београд бити послан руски епископ да интервенише код Св. Синода СПЦ, а да ће совјетске власти интервенисати код југословенских власти.⁷⁴ У разговору је помињан и чехословачки амбасадор у Београду, који је такође требао да интервенише.

Свети Синод Руске Православне Цркве је 14. јануара 1946. године одлучио да прими Чешку православну Цркву под своју јурисдикцију „под извесним условима канонске и административне природе“, у „уверењу“ да ће Српска Православна Црква дати благослов за то. Само полазиште дотичног акта је било погрешно, јер на територији Чехословачке није било парохија које су биле под руском јурисдикцијом. Парохије у источној Словачкој су и даље биле под српском јурисдикцијом, архиепископ Саватије је остао (не по својој вољи) под цариградском патријаршијом, а руски емигранти су се свели на веома мали број, који не би икако могао да утиче на јурисдикцију. На растанку, руски патријарх је свештенику Крачмару, као епархијском администратору, предао св. антиминос и св. миро за потребе чешке епархије.⁷⁵

По повратку делегације из Москве, заказана је седница епархијског савета за 5. фебруар, а чешке присталице српске јурисдикције су се још увек надале да ће српски епископ Дамаскин успети да добије пасош, и допутује у Праг, те да ће развејати све закулисне радње око промене јурисдикције. Чим се делегација вратила из Москве, одмах је Св. Синод из Прага телеграмом од присталица српске јурисдикције обавештен да је руска патријаршија прихватила услове и да ће московски патријарх приступити договору са српском Патријаршијом, а да је за 21 дан сазвана епархијска скупштина. Телеграм је завршио речима: „Захтевајте одлагање до долазка епископа“.⁷⁶

Епархијски савет Чешке епархије је 5. фебруара 1946. године прихватио договор о промени јурисдикције који је делегација постигла у Москви,⁷⁷ а у Београд је из Прага 8. фебруара 1946. године стигао телеграм потресне садржине: „Молимо Вас као супосветитеља нашега мученика Горазда остајте енергично на првобитној одлуци о јурисдикцији. Баутц“.⁷⁸

Патријарх Алексије је 12. фебруара 1946. године писао Светом Синоду Српске Православне Цркве, где је између осталог написано: „...Све то нас је побудило да по свестраном разматрању овога питања, да се сагласимо са молбом Чешке цркве и ми братски молимо Свети Архиепископски Синод Српске православне Цркве да подели благослов Чешкој православној Цркви за прелазак њен у јурисдикцију Московске Патријаршије с тим да, ако се неће моћи коначно ово питање решити и да оно мора чекати решење Светог Архиепископског Сабора Српске православне Цркве, буде сада решено тако, као што је решено питање Епархије мукачевско-прјашевске и да

⁷⁴ Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalecneho Československa (1945–1948),..., 60.

⁷⁵ Čestmír Kračmar, „Jednání u J. S. Patriarchy v Moskvě“, *Hlas pravoslavi* 3 (1946), 38.

⁷⁶ Телеграм упућен из Прага Св. Синоду СПЦ од 17. јануара 1946. године, потписан са Баутц. АСин.

⁷⁷ Gorazd Vopatny, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 51.

⁷⁸ Телеграм упућен од Баутца, члана Епархијског савета из Прага Св. Синоду СПЦ, АСин. Овде вреди напоменути и недатирано писмо које је Св. Синод упутио Јосифу Баутцу: „Изволите изјавите чехословачкој Влади да српска црква није вољна дати никоме своју јурисдикцију над чехословачком црквом. Чешка Влада треба да тражи од београдске Владе и од нас брзи долазак у Прагу нашег делегата епископа Дамаскина. Митрополит Јосиф.“ АСин.

Руска Црква може одмах упутити у Чехословачку свога Епископа сагласно молби Чешке православне Цркве“.⁷⁹

Истог дана протојереј Честмир Крачмар је писао Св. Синоду, одговарајући на писмо Св. Синода СПЦ од 19. децембра 1945. године, у коме Св. Синод одбацује одлуке епархијске скупштине од 8. новембра 1945. године. Писао је „у име“ епархијског савета Чешке епархије, позивајући се на „одушевљени саглас абсолютне већине чланова Епархијског скупа“ који је прихватио познате одлуке. У Чешкој и Словачкој, у међувремену, присталице српске јурисдикције полако су почели да се повлаче у опозицију, која се није одрицала својих ставова, и редовно су обавештавали Св. Синод СПЦ о догађајима и писањем чешке штампе.

Поступци тадашњег Епархијског савета у Прагу били су усклађени са доласком делегације коју је руски патријарх послао у Београд. Епархијски савет је 12. фебруара 1946. године за Београд послао допис, као одговор на писмо из Београда од 19. децембра. У допису се описују разлози за покретање питања промене јурисдикције и да је та мисао прихваћена од апсолутне већине чланова Епархијске скупштине од 8. новембра.⁸⁰ Као главни разлог помињана је наводна тројна јурисдикција над православнима у Чехословачкој, а наводи Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве одбијени су. Епархијски савет се изјаснио да жели да се све спроведе канонским путем, да остаје благодаран Мајци Цркви,⁸¹ и да се нада да ће им Свети Синод изићи у сусрет.⁸²

Руски епископ Сергије долетео је у Београд, на земунски аеродром, 18. фебруара 1946. године, са секретаром патријарха Алексија протојерејем Л. Париским, како би издејствовао да Српска Црква преда Чешку епархију под јурисдикцију московске патријаршије. Пошто се знало у српској патријаршији да делегација долази по чешку епархију, одмах им је стављено до знања шта их очекује. Иако је преко совјетске амбасаде обавештен о доласку делегације, митрополит Јосиф се није потрудио да их ико дочека.⁸³

Истог дана Св. Синоду СПЦ је поднет на разматрање и детаљан Извештај свештеника Миливоја Црвчанина, некадашњег делегата Српске Православне Цркве у Чехословачкој, о питању Чешке Цркве и јурисдикције над њом. Из сваке Црвчанинове речи извирао је његов став: „Области патријархата су тачно одређене по договору са владама ових земаља којих се то тиче, а патријарси и епископи по канонском праву и по праву државном не смеју се узајамно мешати један другом у послове.“ Позивао се на 5. правило Првог васељенског сабора и на 2. правило Другог васељенског сабора, која „забрањују претставницима аутокефалних цркава да проширују своју јурисдикцију на друге цркве и да их потчињавају.“ Позивао се и на 17. правило Четвртог васељенског сабора, закључивши: „За то на територији једне државе може постојати само једна православна помесна црква.“ Навео је да је Чешка епархија призната од стране државе, да јој је признат устав од Св. Синода

⁷⁹ Писмо патријарха Алексеја упућено митрополиту Јосифу 12. фебруара 1946. године, Москва. АСин

⁸⁰ Реченица: „Мисао ова нашла је одушевљени саглас абсолютне већине чланова Епархијског Скупа, који је примио дне 8. новембра ову одлуку“, подвучена је у Св. Синоду Српске Православне Цркве. Допис Епархијског савета Чешке Православне Цркве Бр. 88/46 од 12. фебруара 1946. године, упућен Св. Синоду СПЦ. Потписао се протојереј Честмир Крачмар као епископски администратор. АСин.

⁸¹ „Чешка Православна Црква удаљена је сваке сенке незахвалности спрам материнске Цркве Српске. Као што човек може да има само једну матер, тако и наша Црква има само једну материнску Цркву. А ова је била, јесте и остаће навек Српска Православна Црква.“ Исто.

⁸² *Исшо.*

⁸³ Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalecneho Ceskoslovenska (1945–1948),... 61.

СПЦ и од Чехословачке, а да промена може да се изврши само уз једновремену сагласност и државе и Св. Сабора СПЦ. У Чешкој и Моравској има само једна законски призната православна црква, и њени су чланови сви православни хришћани у тој држави, те да и по канонском праву на територији Чешке и Моравске може да постоји само једна православна црква. О скупштини у Оломоуцу, од 8. новембра 1945. године, која је одлучивала о промени јурисдикције, закључио је да је на основу устава Чешке епархије донела одлуку која је „незаконита и неканонска“, и према томе „неважећа“. Закључио је да Српска Православна Црква, и да хоће, не може да Чешку Православну Цркву издвоји без заседања Св. Арх. Сабора Српске Православне Цркве. Иначе, Чехе је називао „браћа Чеси“.⁸⁴

Из руске делегације су се жалили и на политичке ставове митрополита Јосифа, који пред њима није скривао симпатије према бившем краљу, и нади о евентуалној промени режима, те је и то отежавало преговоре. Делегација је са собом донела и писмо патријарха Алексија, којим митрополита Јосифа обавештава о делегацији, која је дошла у Београд да пренесе „жеље“ православних Чеха да пређу из српске под московску јурисдикцију. Митрополит Јосиф је искористио прилику да патријарху Алексију изнесе тешко стање Српске цркве у коме се налазила. А на захтев о промени јурисдикције, митрополит Јосиф је додао: „Питање промене јурисдикције Чешко-моравске епархије по свом садашњем стању нашу цркву и морално тешко погађа, нарочито када се дошло до знања како је овај покрет настао. Православци Чешке епархије увелико су водили разговоре са нашом црквом да им се што пре пошаље епископ Дамаскин, кога су они добро познавали. Ми смо подузели хитне кораке на надлежним местима да им се жеља испуни. Код Чешкога Посланика у Београду наишли смо на добар пријем и познавање ствари, а и код наших југословенских фактора ствар је била на добром путу. Од стране самих Чеха из Прага писмено смо били обавештени да ће у Београд стићи једна делегација да нас са стањем тамошње цркве упозна и да утврдимо кандидатуру за новог Епископа. Наједанпут скреће се са овога пута, духнуо је други ветар, умешала се политика у ово питање. Југословенски државни фактори почињу запињати и одуговлачити са путним исправама нашем Епископу, а Чеси нас писмено обавестише: да се 'Изненада и непозват' јавио руски митрополит, Господин Фотије и, у сусрет са групом Чеха — православаца, који су га посетили, почео је разговор о тзв. трима јурисдикцијама у Чешкој православној цркви: — руској, грчкој, и српској. Он је саветовао припадницима српске јурисдикције да приме јурисдикцију, као што је већ учинио претставник Цариграда, архиепископ Саватије.“ Даље је митрополит писао: „Поводом овога морам приметити да је, не само своједобном одлуком Чехословачке владе него и самога Цариграда, Архиепископ Саватије тако рећи наметнут Чехо-моравцима и подкарпато-руској епархији, ради чега је био одстрањен са свих епархија. О Руској црквеној јурисдикцији над православним Чесима знам толико, да је 1874. године био у Прагу отворен храм Св. Кирила и Методија при Руском посланству. Представници овога храма слабо су радили у ширењу Православља међу Чесима. Сама чињеница да су се Чеси после Првог Светског Рата обратили Србима да их они приме под своју црквену јурисдикцију, говори, да тада тамо није било Руске јурисдикције; она се тек сада јавља.“ Митрополит је напоменуо и да је Свети Синод СПЦ узео у обзир не само ове аргументе, већ и „специјално моралног карактера“, те је 19.

⁸⁴ Извештај протојереја ставрофора Миливоја Црвчанина, бившег делегата Српске Православне Цркве у Чехословачкој, о Чешкој епархији и јурисдикцијском питању. АСин.

децембра 1945. године (Син. Бр. 2455) донео решење да се не слаже са одлуком, како пише „Епархијског савета“, од 8. новембра 1945. године. Копију те одлуке митрополит је послао патријарху Алексију, уз објашњење да ће жељу патријарха Свети Синод узети у разматрање чим се састане, за око месец дана.⁸⁵

Први званичан сусрет догодио се 27. фебруара 1946. године, када је митрополит Јосиф рекао да он не може на себе да преузме одговорност да говори у име читаве цркве, а да је о одлукама епархијске скупштине у Оломоуцу, Св. Синод СПЦ већ донео негативну одлуку. То заседање је назвао нелегитимним, јер на скупштини није био присутан ни један епископ, позивао се на писма Чеха који су били за задржавање српске јурисдикције, и тврдио да је чешка делегација отпутовала за Москву без благослова Српске цркве. Митрополит је у разговору оптуживао и архиепископа Фотија да је убеђивао Чехе да промене јурисдикцију, и да пређу у јурисдикцију московске патријаршије.⁸⁶ Помињао је и да архиепископ Фотије поступао непријатељски и неканонски према Српској цркви. Није обавестио Српску цркву о свом доласку, дошао је без позива, служио је свету Литургију без сагласности администратора Чешке епархије — епископа Дамаскина. Митрополит је тврдио и да московски патријарх није имао права да доноси решење о пријему Чешке епархије, ако за то није постојала сагласност Српске цркве.⁸⁷

Као једино решење, митрополит је видео да до Прага оде српски епископ, који би се упознао са реалном ситуацијом, и то после изнео на Св. Арх. Сабор СПЦ под председништвом српског патријарха. Митрополит је поменуо и да је српска патријаршија 1929. године постигла споразум са чехословачким властима, којим је Чехословачка признала српску јурисдикцију над православним Чесима, и да неће трпети притиске.

У то време, у Гласнику СПЦ објављено је да је архиепископ Фотије посетио Праг „изненадно и без очекивања“ и да је „тражио“ од чешког свештенства информације о положају православне цркве у Чехословачкој, те да је дошао да све три јурисдикције у Чехословачкој уједини под московском јурисдикцијом. Епископ Сергије је реаговао на то, протестујући због посредне, и у директним разговорима непосредне, оптужбе да су поступци архиепископа Фотија били неканонски. Позивао се на то да је арх. Фотије у Прагу помињао и српског патријарха, те да су поступци руске Патријаршије према православним Чесима били „прожети духом братске љубави и старања о потребама најмлађе од свих словенских православних цркава — Чешке цркве“. Тврдио је да за промену јурисдикције иницијативу нису имали Руси, већ Чеси, да је архиепископ Фотије долазио у Праг због руских парохија, а не због агитације међу Чесима, да арх. Фотије није тражио, већ је молио Чехе да му дају информације о положају Чешке православне цркве, да арх. Фотије није говорио и да није могао да говори о молби архиепископа Саватија, јер је он молбу поднео тек у јануару 1946. године, и да су Чеси 1921. године хтели да иду под московску јурисдикцију, али их је у томе спречило неимање односа. Жељену промену јурисдикције Сергије је поткрепљивао и следећим разлозима: „При решавању питања о јурисдикцији Чешке цркве треба узети у обзир да она има заједничке границе са Руском црквом, док Српску цркву деле од Чешке две неправославне државе:

⁸⁵ Писмо Св. Архиепископског Синода Српске Православне Цркверуском патријарху Алексеју, Син. Бр. 521 и 522 од 26. фебруара 1946. године. АСин.

⁸⁶ Притом се митрополит Јосиф позивао на телеграм свештеника Новака.

⁸⁷ Извештај епископа кировоградског Сергија пуковнику Карпову о боравку у Југославији, од 1. 4. 1946.

Аустрија и Мађарска, што увек може да смета нормалној вези између двеју цркава. Канони православне цркве прописују да се при питању о црквеној јурисдикцији узима у обзир како територијална близина, тако и жеља народа: „Ако је пак једно место“ гласи 132/118/правило Картагинског сабора, „нека припадне ономе, коме се нађе да је најближе, а ако је оно у истој даљини колико од једнога, толико и од другог престола, нека припадне ономе кога изабере народ“. Ово исто правило каже: „нека мњење већине има превагу над мањином.“⁸⁸

Архиепископ Сергије је молио митрополита Јосифа да сазове седницу Св. Синода, што је митрополит категорички одбио, рекавши да је епископска конференција сазвана за 18. март, и да ће ово питање тада бити разматрано. Архиеп. Сергије је затим молио да бар добије овлашћење да руски патријарх може привремено да пошаље епископа у Праг, или да руски патријарх нареди епископу Сергију из Прага да се духовно стара о Чешкој епархији. Митрополит Јосиф је те предлоге категорички одбио.⁸⁹

О доласку арх. Сергија, митрополит Јосиф је касније писао да чим је дошао „почео је са разметљивошћу и претњом па, видећи да му посао не иде, почео је и са молбама, готово преклинући нас. Седео је 33 дана и пробијао нам главу. Много чега је захтевао, бар да дамо неко обећање, ако не дамо пуну сагласност на руску јурисдикцију. Наше су га власти помагале, а ми смо свакога дана налазили нове изговоре за дефинитивно решење питања.“⁹⁰

Следећи сусрет је био 28. фебруара, када је митрополит Јосиф предао горе наведено писмо за патријарха Алексија. Првог марта је Л. Н. Паријски предао митрополиту Јосифу декларацију, која се позивала на канонско право и устав СПЦ, да у екстремним ситуацијама може чешће да се сазива Св. Синод и да је довољно да присуствују председавајући и два присутна епископа. Тренутну ситуацију је руска делегација видела као важну и хитну за сазивање заседања Св. Синода. Помињали су и архиепископа Фотија, који није сам дошао да служи међу Чесима, већ су га они позвали да служи код њих, и да то није био чин уперен против српске цркве. Митрополит је примио декларацију, али је одлучно одбио да сазове ванредно заседање синода.⁹¹

У самој Совјетској власти пратили су ток преговора у Београду. Црквена делегација је телеграфски обавестила патријарха Алексија почетком марта, да митрополит Јосиф „не даје сагласност о предаји Чешке православне цркве, на основу тога што му није познат став чехословачких власти“. На такав извештај, Совјет за послове Руске Православне Цркве при СНК СССР-а интервенисао је да совјетске власти изврше притисак на чехословачке власти, како би ове Српској цркви послале представку у којој би исказале своју сагласност о предаји Чешке православне цркве под московску јурисдикцију.⁹²

Како је Св. Синод СПЦ видео декларацију добијену 1. марта, види се из седнице Св. Синода одржане 20. марта 1946. године, када је поменута нарочита престав-

⁸⁸ Сергије, епископ Кировгородски, представник Московске патријаршије митрополиту скопском Јосифу, заменику патријарха српског, председнику Светог синода СПЦ од 3. марта 1946. године. АСин.

⁸⁹ Извештај епископа Кировградског Сергија пуковнику Карпову о боравку у Југославији, од 1. 4. 1946

⁹⁰ Митрополит скопски Јосиф, *Мемоари*, Цетиње, 2006. Светигора, 262–263.

⁹¹ Сергије, епископ Кировгородски, представник Московске патријаршије митрополиту скопском Јосифу, заменику патријарха српског, председнику Светог синода Српске цркве од 3. марта 1946. године. АСин.

⁹² Писмо Белшева, заменика председника Совјета за послове Руске Православне Цркве при СНК СССР-а, упућено А. П. Павлову.

ка архиепископа Сергија, и о којој је закључено: „...у којој брани неканонски поступак Архиепископа Орловског и Брјанског Господина Фотија који је у октобру 1945. године посетио Праг и служио у тамошњој Саборној цркви Чешке православне Епархије одржавши говор у коме је покретао питање јурисдикције Чешке православне Цркве.“⁹³

Следећи корак делегације је био сусрет у совјетској амбасади, где су очекивали интервенцију преко чехословачке амбасаде, која би извршила притисак на СПЦ. У чехословачку амбасаду су стигле усмене инструкције да се изврши притисак на СПЦ, и епископу Сергију је од чехословачког представника дата изјава да није постојао нити постоји договор између Чехословачке и Српске Православне Цркве.⁹⁴

Епископска конференција је одржана 18. марта. Конференцији је присуствовала и делегација послата из Москве. Према Сергијевом извештају из речи српских епископа видео се и њихов став. Епископ Емилијан тимочки питао се да ли је руска делегација уверена да чехословачке власти желе да православни Чеси пређу под московску јурисдикцију. Епископ Јован нишки се питао да ли Руска црква мисли да Српска црква није успела са својим задатком у Чехословачкој. Једино је став епископа Владимира био другачији, што се видело из његовог питања дали би Руска црква била задовољна одлуком Светог Синода као што је урађено са мукачевском епархијом. Митрополит Јосиф је, са друге стране, имао читав низ питања. Интересовао га је однос Московске патријаршије према бунцијама против Српске цркве у Македонији, према захтевима за аутономију православних Словенаца, да ли Руска црква има неке интересе у Мађарској, и да ли планира да организује мађарску православну цркву, да ли Руска црква намерава да подржава разне свештенике авантуристе.⁹⁵

Нема података о даљем току сусрета, али се зна да је следећег дана митрополита Јосифа посетио Г. Карпичек из чехословачке амбасаде, и да га је овај „информисао о ставу чехословачке владе за промену јурисдикције“. Епископ Сергиј је касније известио да је чехословачки отправник послова примљен у српској патријаршији веома хладно, и чак грубо, и да му је тражена писмена нота.⁹⁶

Посланство Чехословачке Републике у Београду, обратило се потом југословенском Министарству иностраних послова почетком марта 1946. Године.⁹⁷

Министарство иностраних послова је доставило акт Светом Синоду 19. марта 1946. године. Вероватно је притисак југословенских власти растао, па је је конференција свих архијереја који су били у Југославији одлучила „да питање уполовачено реши: Да наша Црква умоли Руску Патријаршију да њен Епископ замењује нашег Епископа у Чешкој дотле док Архијерејски Сабор Српске Православне Цркве, а под председништвом свога Патријарха, — као једино надлежно тело за овакве и сличне ствари, не донесе дефинитивно одлуку по овом питању.“⁹⁸

Српски архијереји нису, међутим, гајили лажну наду да у датим политичким околностима може све лако да се окрене.

⁹³ Син. Бр. 521, 522/зап. 3 од 20. марта 1946. године; АСин.

⁹⁴ Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalečneho Československa (1945–1948), ... 63–64.

⁹⁵ Извештај епископа Кировградског Сергија о боравку у Југославији, упућено пуковнику Карпову 1. априла 1946. Године.

⁹⁶ Fejsakova, Tatjana, Vliv SSSR na cirkevni povalečneho Československa (1945–1948), ... 64.

⁹⁷ Поверљиво писмо Посланства Републике Чехословачке у Београду, бр. 503/46 од 19. марта 1946, југословенском Министарству иностраних послова — АСМИП/Па, 1947, 23–1–2849.

⁹⁸ Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње, 2006. Светигора, 263.

Св. Синод Српске Православне Цркве је био става да „одвајање Чешке православне епархије испод јурисдикције Српске православне Цркве није исти канонски случај са мукачевско-прјашевском епархијом“, јер се она налазила на територији независне и међународно признате Чехословачке, те да је чехословачка Влада потврдила 6. јуна 1929. године Устав Чешке православне Цркве, „којим је призната јурисдикција Српске православне Цркве над поменутом Чешком православном Црквом“, а и поменута Црква никада није била под руском јурисдикцијом.

Поводом свега овога, и одлуке РПЦ од 14. јануара 1946. године да је вољна да ЧПЦ прими у своју јурисдикцију, Свети Синод СПЦ је 20./7. марта 1946. године под бројем 521,522/Зап.3, донео одлуку:

„Да се у духу сестринске љубави и добрих односа са Руском Црквом привремено изађе у сусрет жељи већине чланова Епархијског Савета Чешке православне епархије, као и руске цркве и да се одобри, да Њ.Светост патријарх Московски и целе Русије Алексеј може одмах да пошаље свог епископа у Чехословачку, да привремено преузме управу над црквом у тамошњој православној епархији, пошто наша српска православна црква нема сада могућност да то учини, и пошто сматра да је то у интересу православља у данашњим условима. Према овој одлуци светог архијерејског синода српске православне важећу санкцију обавиће у своје време свети архијерејски сабор српске православне цркве под председништвом српског патријарха у вези са коначним решењем целог питања јурисдикције српске православне цркве над именованом чешком православном епархијом. Подписан за председника св. архијерејског синода члан митрополит Скопски Јосиф с.р.“⁹⁹

Св. Синод је о својој одлуци обавестио и чехословачку Владу.¹⁰⁰

Ову одлуку у Светом Синоду Српске Православне Цркве никако нису видели као коначну. Само неколико дана касније, тачније 26. марта 1946. године, митрополит Јосиф је прекинуо седницу Св. Синода и у присуству осталих чланова Св. Синода (Иринеј бачки, Емилијан тимочки, Јован нишки и Нектарије зворничко тузлански) примио госпођу Yunhild Bergh, дописницу шведског листа „Handelstidning“, која је дошла из Рима и доносила вести о српском патријарху Гаврилу. На њено питање какви су односи Српске Православне Цркве и Руске Православне Цркве, и да ли Руска Православна Црква нешто тражи од Српске Православне Цркве, митрополит Јосиф је пред свима одговорио да су односи нормални, и да руска црква од српске тражи „да јој уступи православну епархију Чешку која подпада под јурисдикцију Српске православне Цркве“.¹⁰¹

Пред крај своје посете Југославији, епископ Сергије је служио у руској цркви, а саслуживали су му епископи Владимир и Валеријан. Епископ Владимир није нешто био високо рангиран у СПЦ, а епископ Валеријан је био викарни епископ. Није началник руске делегације служио у великим српским црквама, и нико од старијих и угледнијих архијереја није му саслуживао. На крају посете, епископ Сергије је посетио маршала Јосипа Броза,¹⁰² предао му поклоне, и уз обед размењивао са њим здравце.¹⁰³ Архиепископ Сергије је већ 1. априла о свему известио пуковника Карпова.

⁹⁹ Rozhodnuti o zmene jurisdikce, ..., 66; Син. Бр. 521, 522/Зап. 3 од 20. марта 1946. године, АСин.

¹⁰⁰ Син. Бр. 521, 522/зао. 3 од 20. марта 1946. године; објављено у Вељко Ђурић Мишина, Летопис....1596.

¹⁰¹ Син. Бр. 1120/46 од 26. марта 1946. године, АСин.

¹⁰² У српкој историји са титулом војда ословљаван је само Карађорђе. Епископ Сергије је у свом извештају поменуо и да је примљен код „војда југословенског народа“ Јосипа Броза.

¹⁰³ Извештај епископа кировградског Сергија о боравку у Југославији, упућено пуковнику Карпову 1. априла 1946. године.

О свему је исцрпно известио, не заборављајући да помене да митрополит Јосиф није скривао своја политичка убеђења, прожета симпатијама према монархији.¹⁰⁴

Св. Синод Руске Православне Цркве је на свом заседању 2. априла 1946. године, одлучио да на катедру Егзарха Московског Патријарха, са титулом архиепископ Прашки и Чешки, са местом пребивања у Прагу, постави епископа Елефтерија (Воронцова), епископа Постовскога и Тангароског.

У Епархијску канцеларију чешке православне цркве у Прагу, већ 15. априла 1946. године стигао је телеграм руског патријарха да им ускоро стиже новопостављени егзарх архиепископ Елефтерије. О новој ситуацији пуковник Карпов је разговарао са представницима Чехословачке, и о свему томе обавестио је чак и Стаљина, Берију и Ворошилова.¹⁰⁵

Како је такав однос Руске Патријаршије доживљен у СПЦ најбоље се види из речи митрополита Јосифа: „Канонски неисправно, небратском агитацијом међу Чесима, а ослоњена на политику и на тешку ситуацију наше Цркве затражила је Руска Црква да јој Чешко-Моравску Епархију предамо у наслеђе. Преко тридесет дана 1946. године седело је руско изасланство у Српској Патријаршији у Београду, стално чекајући да му жељу испунимо.“¹⁰⁶ Митрополит Јосиф је у својим Мемоарима писао: „Рус нас Србе воли, али његова дипломација дави нас, често немилосрдно.“¹⁰⁷

О новонасталој ситуацији доста говори и једно писмо митрополита Јосифа, у коме помиње догађаје везане за чешку епархију:

„Знам да Вас интересује — зашто су руски црквени изасланици били овде код нас — 34 дана. Проста ствар. Офанзивни на све стране — па и у цркви. Тражили су да им предамо своју јурисдикцију над Чехословачком црквом. Под притиском Стаљина над Чесима а Тита над нама, који нам никако није допустио — шиљање нашега Епископа у Праг, — предали смо им Чехословачку цркву. Истина са писменим укором и условно — али смо им предали. Иако нас је Епархијска Скупштина Чехословака на дан 8. новембра, 1945 године у Оломуцу својом одлуком са огромном већином гласова за руску јурисдикцију на ово попуштање присилила — ми смо ипак после тога, добили од Чеха овакву депешу:

„Његовом Високопреосвештенству, Високопреосвећеном Господину Јосифу, Митрополиту скопском и претседнику Светог Архијерејског Синода у Београду, Приликом празника светлога Христовог Васкрсења поздрављамо Вас као свог Архијерејског пастира, као што и све остале чланове Светог Архијерејског Синода наше материнске Српске цркве православне, са радосним поздравом ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

У Прагу 15. IV. 1946 год.“ следује 29 потписа“

Шта ово све значи тешко ми је разумети. Бојим се каквога расцепа у овој цркви?! Волео бих да тамо остане јединство па макар било и на штету наше цркве.“

Убрзо се српски патријарх Гаврило вратио у Београд. У међувремену, српски клир је често давао јавне изјаве, да је руски патријарх поставио свог епископа у Чешкој само привремено. Митрополит Јосиф, који је до доласка патријарха Гаврила, управљао Српском Православном Црквом, грмео је по Београду да се српска Црква није одрекла Чешке Епархије, и да ту Епархију нико неће одузети. До архиепи-

¹⁰⁴ Извештај епископа Кировградског Сергија о боравку у Југославији, упућено пуковнику Карпову 1. априла 1946. године.

¹⁰⁵ Допис пуковника Карпова упућен по злу чувеном Берији.

¹⁰⁶ Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње, 2006, Светигора, стр. 244.

¹⁰⁷ Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње 2006, Светигора, 242.

скопа Елефтерија су долазила обавештења о томе, а он је о томе обавештавао руског патријарха.

Крајем 1946. године, Св. Синод је добио честитку за Божић и Нову године, од г. Јарослава Хрбека из Прага.¹⁰⁸ Патријарх Гаврило је одмах у име Св. Синода узвратио на честитку благословом за г. Хрбека и његов дом.¹⁰⁹ Иначе, г. Јарослав Хрбек је и даље остао у контакту са Св. Синодом Српске Православне Цркве.

Свети Синод Српске Православне Цркве и митрополит Јосиф, те по повратку и патријарх Гаврило, више су поверења имали у Чехе који су остали верни следбеници владике Горазда, него у новопостављене управитеље чешке епархије. Да се претпоставити и да је митрополит Јосиф верне Пражане обавестио и о дешавањима у марту 1946. године.¹¹⁰

Када би се у Чехословачкој појавио неки чланак у новинама који се тицао православља у Чехословачкој, Св. Синод СПЦ је бивао о томе писмено обавештаван.

Свети Архијерејски Сабор је на свом заседању 30. априла 1947. године одлучио: „Св. Арх. Сабор по разматрању одлуке С. А. Синода Бр. 521, 522/зап. 3 из 1946 којим се одобрава Руској Патријаршији да може привремено управљати Чешкоморавском епархијом, донео је следећу одлуку: С. А. Сабор прима на знање одлуку С. А. Синода Бр. 521, 522/зап. 3 из 1946 по питању привремене предаје епархије чешке и моравско-шлеске на привремену управу Московској Патријаршији с тим да се ово питање одлаже за доцније да би се свестрано проучило.“¹¹¹

Руски патријарх Алексије је 7. маја 1947. године писао српском патријарху Гаврилу. Позивао се на телеграм који је добио од архиепископа Елефтерија из Прага, у коме овај моли да му се пошаљу документа која потврђују дефинитивну сагласност Српске Православне Цркве на прелазак Чешке епархије под московску јурисдикцију, ради потврде Устава Чешке Православне Цркве од стране Чехословачке. Писмо је завршио речима: „На основу горе наведеног, молим Вашу Светост да не одбије дати потврду сагласности Српске Цркве на прелаз Чешке Православне Цркве у јурисдикцију Московске Патријаршије.“¹¹²

Информације са Св. Арх. Сабора Српске Православне Цркве, одржаног 1947. године, а посебно изјаве на Сабору митрополита Јосифа, да се одбија руска јурисдикција у Чешкој, и подршка коју је имао од српског патријарха и епископата, узнемиравала је неке у Прагу.¹¹³ Зато се и чехословачко Посланство, по налогу чехословачког Мин. ин. Послова, 2. јула 1947. године обратило поверљивим дописом југословенском Министарству иностраних послова да интервенише код СПЦ по питању промене јурисдикције.¹¹⁴

Св. Синод је одговорио 18. јула 1947. године: „...Светом Архијерејском Синоду част је умолити Министарство, да изволи саопштити Чехословачкој амбасади у Београду следеће: Свети Архијерејски сабор Српске православне цркве разматрајући у овогодишњем своме редовном заседању питање јурисдикције Чешкоморавске православне Епархије донео је одлуку, да се ово питање има још проучити

¹⁰⁸ Син. Бр. 2 од 2. јануара 1947. године, АСин.

¹⁰⁹ Син. Бр. 3 из 1947. године, АСин.

¹¹⁰ Писмо Јарослава Хрбека упућено Св. Синоду СПЦ, од 9. априла 1946. године, Син. Бр. 1008 од 15. априла 1946. године, АСин.

¹¹¹ АСБр. 2/Зап. 62 од 30. априла 1947. године, АСин.

¹¹² Писмо патр. московског и целе Русије Алексија упућено српском патр. Гаврилу 7. маја 1947. г. АСин.

¹¹³ Marek, Pavel, Burega, Volodymyr, *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953...*, 402.

¹¹⁴ Писмо чех. Посланства бр. 1433/пов/47. од 2. јула 1947, југословенском Министарству иностраних послова — АСМИП/Па, 1947, 23–1–412385; објављено у Вељко Ђурић Мишина, *Летопис...*, стр. 1597.

и изнети поново на разматрање пред идуће редовно годишње заседање Светог Архиепископског Сабора Српске Православне Цркве.¹¹⁵

А када се тек у Београду појавио Гласник од 1. августа 1947. године, у коме је штампан нови Устав СПЦ, и у коме су набројане епархије СПЦ у иностранству међу којима је била и чешко-моравска епархија, у Прагу се подигла мала узбуна. Архиепископ Елефтерије је 4. августа 1947. године, писао у Москву, извештавајући о томе, и помињао да је тај Гласник доспео до Чеха који су присталице српске јурисдикције, и да им је то постао „јак адут“.¹¹⁶

Нешто касније, 15. октобра 1947. године, Епархијски савет Чешке епархије се обратио Св. Архиепископском Сабору Српске Православне Цркве. У њему се описују догађаји око промене јурисдикције, онако како су званично приказивани у Прагу и Москви. Као разлог за подношење молбе за промену јурисдикције наводи се да је „била неизбежна, јер би чешка црква иначе сасвим погинула без помоћи“.¹¹⁷ Између осталог, ту се наводи и занимљив коментар на то да Св. Синод није прихватио одлуке епархијске скупштине од 8. новембра 1945. године у Оломоуцу: „Материнска је црква Српска изјавила писмом од 19. децембра 1945. године, да се не може сложити са одлуком епархијске скупштине на основу разлога, које потицаху из приватног гледишта 4 члана чешке цркве, те не имаше довољно у виду значење и каноничност и државноправну правилност и обавезност одлуке епархијске скупштине / сабора/, која је јединствени законски претставник и законодавац чешке православне цркве.“¹¹⁸ Даље се наводе догађаји по свом току, где је занимљиво тумачење догађаја из 1946. године: „Указом Његове Светости патријарха Московског и целе Русије Алексија од 16. априла 1946 бр. 440 било је нађено, да према одлуци св. синода Српске православне цркве, даној епископу Кировоградском преосвештеном Сергију, ‘са стране св. синода Српске православне цркве нема никаквих препрека против прелаза чешке православне цркве из јурисдикције Српске православне цркве у јурисдикцију Руске цркве и да исто православне парохије прешовске епархије на територији Чехословачке републике могу да буду примљене у јурисдикцију Московске патријаршије.“¹¹⁹ Наводи се у писму да је Епархијски савет израдио нови Устав епархије, који је био потврђен од Руске Православне Цркве, када је 23. децембра 1946. године у Москви боравио архиепископ Елефтерије. Зато је и настао тај допис: „Ипак се јавља преко потребно, да питање јурисдикције буде са стране Српске цркве коначно решено из разлога правне сигурности како за право канонско тако за право државно-конфесионско са дефинитивном вредношћу *de iure*, да би привремено уређење прилика чешке православне цркве било према одлуци св. синода Српске цркве од 20./7. марта 1946 г. бр. 521,522/Зап 3 пуноважно санкционисано такођер св. архиепископским с а б о р о м Српске православне цркве под претседништвом Српског патријарха, те би тако ствар била решена канонски прописано.“¹²⁰ И зато допис завршава „са смиреном молбом“ за промену јурисдикције, „... у интересу осигурања живота чешке православне цркве, која данас живи на бази, саграђеној у новим приликама после другог светског рата. Евентуална несагласност са

¹¹⁵ Писмо Св. Синода Бр. 2222 од 18. јула 1947. године, Министарству иностраних послова — АСМИП/Па, 1947, 23–1–413425; објављено у Вељко Ђурић Мишина, *Летопис...*, стр. 1597.

¹¹⁶ Marek, Pavel, Burega, Volodymyr, *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953...*, 402.

¹¹⁷ Писмо Епархијског савета Православне цркве у Чехословачкој, бр. 3061/1947 од 15 октобра 1947, Сабор Српске православне Цркве; писмо је потписао митроносни протојереј Честмир Крачмар. АСин.

¹¹⁸ *Истио*.

¹¹⁹ *Истио*.

¹²⁰ *Истио*.

стране Српске цркве би поништила ову нову базу, те би уништила мир, унела неред и почетак краја православне цркве у Чехословачкој. Епархијски је савет убеђен, да Његова Светост патријарх Српски Гаврило и Св. архијерејски сабор Српске православне цркве са сазнањем озбиљности целог питања те ради користи читаве свете, саборне и апостолске цркве православне ће изићи у сусрет молби Чешке православне цркве да ће њеног мира ради санкционисати промену јуриздикције....¹²¹

Поводом овог дописа, Св. Синод СПЦ је 23. октобра 1947. године одлучио да предмет проуче чланови Св. Синода митрополит скопски Јосиф, митрополит загребачки Дамаскин и епископ злетовско-струмички Викентије, и да га изнесу пред Св. Сабор СПЦ.¹²² Наведени епископи су припремили извештај за Св. Арх. Синод СПЦ. Извештај је хронолошки изнео све шта се дешавало, али није дао конкретан предлог шта радити. Закључак је могао да се извуче из самог садржаја извештаја. Извештај је почео речима: „Неоспорно је да је Чешка православна црква ћерка Српске православне Цркве и да је она у њој постала још у бившој карловачкој митрополији, која се простирала на целој територији бивше Аустроугарске монархије и под њезином јурисдикцијом као саставни део њезин остала сва до данас.“ Даље се помињао владика Горазд, његова хиротонија, оснивање епархије, па затим се помиње његов однос према Српској Православној Цркви: „У односима својима према матери срп. прав. цркве Преосвећени Епископ Горазд одржавао је са Његовом Светости српским Патријархом, Светим Архијерејским Сабором и Светим Архијерејским Синодом срп. прав. цркве свагда најприсније и топле канонске и духовне везе све до пре окупације Чешке од стране Немаца када му је то било онемогућено. Српска прав. црква је и материјално помагала Чешкоморавску епархију а њезиног Епископа чак и за време немачке окупације.“¹²³ Напомиње се и да је тај канонски однос озакоњен и уставима Српске Православне Цркве и Чешке Православне Цркве, које су признале и Југославија и Чехословачка, а да је о историјату српске јурисдикције над Чесима писао владика Горазд. О тој јурисдикцији писало је и у меморандуму чешко-моравске епархије (Памјатни спис) упућеног 1932. године чехословачкој влади. То је, по захтеву архиепископа Саватија, расправљано и на Врховном суду, који је донео одлуку у корист српске јурисдикције. Поменуто је и обраћање чешко-моравске епархије „својој материнској цркви“ из јуна 1945. године, а да је Св. Синод још у марту 1945. године „ставио је био у дужност Председништву Светог Архијерејског Синода, да по могућности преко преставништва Чехословачке републике овде у Београду сазна штогод о судбини Чешкоморавске епархије и њезиних верних и да о том у своје време извести Свети Архијерејски Синод, како би се одмах по свршетку рата могло учинити све потребно да се ова Епархија обнови.“ Помињу се и кораци да се пошаљу српски епископи у Чешку, те посете чехословачком посланику Липи, који их је лепо примио и обећао помоћ. Није изостављена ни најава Савета Чешке епархије да ће послати своју делегацију у Београд, те да ће доћи два свештеничка кандидата на рукоположење, али да делегација није дошла, већ су се ствари одвијале неким другим током. Наведени су и сви познати догађаји око скупштине у Оломоуцу, те извештаји о упливу са стране. Посебно су подвучени делови извештаја који су назначавали да је архиепископ Фотије „дошао изненадно и без очекивања“, те да је служио арх.

¹²¹ *Истио.*

¹²² Син. Бр. 3249/Зап. 893 од 23. октобра 1947. године. АСин.

¹²³ Извештај митрополита Јосифа, митрополита Дамаскина и епископа Викентија о Чешкоморавској епархији. Син. Бр. 704 од 10. фебруара 1948. године. АСин.

Литургију, да је примио делегацију чешке епархије, и да је навео да је дошао да реши једном питање јурисдикције. Описани су сви дописи, где је опет подвучено да су Чеси указивали „на политичку нужду“. Поменути су и одговори српске патријаршије у којима позива Епархијски савет чешке епархије „да и даље остане на путу канонског поретка у цркви“, те и сви већ познати догађаји који су класније следили. Иако није дао конкретан предлог за решење, већ је то остављено Св. Арх. Сабору, став одбора за ово питање могао се видети из његовог коментара на одлуку од 20. марта 1946. године: „Односну одлуку Светог Архиепископског Синода којом је то питање привремено а под силом околности решено прилажемо ./ и ако тражење Руске православне цркве и Епархијске скупштине Чешке епархије није канонски оправдано.“¹²⁴

У Београду, на седници Св. Синода од 5. фебруара 1948. године, прочитан је извештај митрополита Дамаскина и епископа Викентија о уступању Чешкоморавске епархије под јурисдикцију Московске патријаршије. Синод: „Узети на знање и унети га у своје време поново у седницу Св. Арх. Синода ради формулисања предлога Светом Архиепископском Сабору по овом питању.“¹²⁵

Министарству иностраних послова Југославије јавила је Амбасада у Прагу 20. фебруара 1948. године да их је посетила делегација епархијског савета чешке епархије, и да су их замолили за интервенцију ради промене јурисдикције.¹²⁶

Министарство иностраних послова обавестило је Амбасаду у Прагу да су доставили Српској патријаршији у Београду писмо Епархијског савета чешке православне цркве.

„Истовремено се извештава Амбасада да је Српска патријаршија известила ово Министарство под бројем 2222 од 18 јула 1947 године, следеће: Свети Архиепископски Сабор Српске православне Цркве разматрајући у овогодишњем свом заседању питање измене јурисдикције Чешко-моравске православне Епархије донео је одлуку, да се ово питање има још проучити и изнети поново на разматрање пред идуће редовно годишње заседање Светог Архиепископског Сабора Српске православне Цркве.

Министарство иностраних послова извештава Амбасаду да ће је обавестити о новим моментима, чим буде до њих дошла.“¹²⁷

Убрзо, на седница од 1. марта 1948. године, извештен је Св. Синод, да министарство иностраних послова ФНРЈ, 25. фебруара 1948, пов. Бр. 45052 „доставља преставку Епархијског савета чешке православне цркве од 20. фебруара 1948 бр.3202 ... нашем амбасадору у Чехословачкој којом пожурују решење преноса Чешке православне цркве под јурисдикцију Руске патријаршије“. Синод је одлучио: „Придружити предмету, а ако поново буду пожуривали одговорити им у смислу досадашњих одговора.“¹²⁸

Шта се све у позадини догађало није познато на основу доступне грађе из архива. Познато је да је Св. Арх. Сабор у мају разматрао ово питање. Констатовано је „да се не би могло оспорити ничим историјско и канонско право јурисдикције Српске православне Цркве над православном епархијом Чешком и Моравско-шлеском, која је епархија и створена старањем Српске Цркве и под њеним духовним руковод-

¹²⁴ Исто.

¹²⁵ Син. Бр. 704/110 из 1948.

¹²⁶ Писмо југословенског амбасадора у Прагу, Каб. Бр. 162/1948 од 20 фебруара 1948, Министарству иностраних послова — АСМИП/Па, 1948, 31–12–45052. објављено у Вељко ... стр. 1598–1602.

¹²⁷ Писмо Министарства иностраних послова, бр. 45052 од 25. фебруара 1948. Амбасади у Прагу — АСМИП/Па, 1948, 31–12–45052; објављено у Вељко ... стр. 1602.

¹²⁸ Син бр.1005/158 из 1948. године.АСин.

ством била све до последњег рата.“ Даље је поменут даљи развој ситуације, и закључено: „Свети Архиепископски Сабор начелно доноси одлуку да се ова епархија за сада може уступити под јурисдикцију братске Руске православне Цркве, с тим да извршење ове одлуке спроведе Његова Светост Патријарх Српски у подесно време“.¹²⁹

Поводом те одлуке, Св. Синод се обратио патријарху Гаврилу, наводећи у почетку акта исти текст о оправданости српске јурисдикције, о новим догађајима, па је закључио:

„Како не постоје канонски услови за автокефалност Ческе православне Цркве, а ово уступање Руској православној Цркви јурисдикције над овом епархијом жели поред Руске Цркве и сам Епархијски савет Чешко-Моравске епархије, као претставник епархије, а тако исто инсистира на томе и влада Чехословачке републике, и како је стицајем прилика ова епархија стварно већ скоро три године под непосредном управом Егзарха Московског и сверуског Патријарха, Свети Архиепископски Сабор начелно доноси одлуку да се ова епархија за сада може уступити под јурисдикцију братске Руске православне Цркве, с тим да извршење ове одлуке спроведе Његова Светост Патријарх Српски у подесно време“.¹³⁰

Убрзо после ових одлука, из Епархијског савета дошао је допис који се позивао на меморандум од 15. октобра предходне године и на догађаје после тога, те уз лепе речи о материнској Српској Цркви, први пут се завршава у другачијем тону:

„Епархијски се Савет као што институција одговорна за правни поредак епархије чврсто нада, да ће Свети Архиепископски Синод изићи у сусрет његовој молби, те ће љубазно да саопшти решење Светог Архиепископског Сабора, ако је такво било донето; ако пак досада није, да ће да убрза дефинитивну одлуку, која је у интересу како Цркве тако и државе наше, те неће бити у позитивном случају потребно, да Влада Чехословачке интервенише код Владе Југословенске, јер питање чисто црквеног карактера имају да реше црквене власти у сложном духу ради користи васељенске Православне Цркве.“¹³¹

Из Прага је Честмир Крачмар нестрпљиво послао и телеграм, молећи да му се хитно одговори на предходно писмо од 5. јуна.¹³² На телеграм је Св. Синод кратко одлучио: „Решење ће се саопштити редовним путем“.¹³³

О томе митрополит Јосиф каже: „Тек 1948. године, а под притиском политике, задовољили смо Руску Цркву.“

О промени јурисдикције у Чехословачкој касније се у СПЦ увек говорило и писало да је наступила уз притисак и „услед промењених политичких прилика“.¹³⁴

Много година касније и у неким чешким књигама писало је: „Српска црква ову промену јурисдикције није сматрала за канонски исправну“,¹³⁵ те се сада признаје да је о судбини чешке цркве одлучивала „политичка моћ (снага)“.¹³⁶

¹²⁹ Допис Св. Арх. Сабора упућен Св. Арх. Синоду СПЦ АСБр. 24/зап. 28 од 15. маја 1948. године; Син. Бр. 2091 од 25. маја 1948. године, АСин. Остало је недоречено шта су мислили под овим „за сада“.

¹³⁰ Допис Св. Арх. Синода Српске Православне Цркве упућен патријарху Гаврилу, Син. Бр. 2091/Зап. 505 од 25. маја 1948. године, АСин.

¹³¹ Допис Епархијског савета Православне Цркве у Чехословачкој упућен Св. Арх. Синоду Српске Православне Цркве, Ч. ј. 3605/48 од 5. јуна 1948. године; АСин.

¹³² Телеграм свештеника Честмира Крачмара упућен из Прага Св. Синоду Српске Православне Цркве 19. јуна 1948. године, АСин.

¹³³ Син. Бр. 2393 од 21. јуна 1948. године, АСин.

¹³⁴ Чехословачка православна црква, Православна мисао, година I, свеска I из 1957. године, стр. 93

¹³⁵ Gorazd Vopatrný, *Pravoslavná církev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998, 101.

¹³⁶ Arcibiskup Simeon, „Bohumir a Jiri — kneži nejvernejši“, *Hlas pravoslavi* 2 (unor 2010), 35.

Закључак

Промена јурисдикције над православнима у Чехословачкој извршена је коначно 1948. године. Како и зашто се та промена догодила изнето је у овом чланку први пут.

Није без разлога била преломна сама 1948. година. Те године Југославија је ушла у отворени политички сукоб са Совјетским савезом, а самим тим и са осталим земљама у којима су владали комунисти. Одлука Српске цркве била је изнуђена, али у том тренутку и сврсисходна. Каснији догађаји, све до Стаљинове смрти, али и читав низ година касније, показали су да би православна Црква у Чехословачкој била у веома неповољном положњу да је остала под српском јурисдикцијом.

Московска патријаршија је 1951. године издала томос о аутокефалности Чехословачке Православне Цркве.

Литература

- Arcibiskup Simeon, „Bohumir a Jiri — kneži nejvernejši“, *Hlas pravoslavi* 2(unor 2010), 33–37.
- Marek, Pavel, Burega, Volodymyr, *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1953*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2008.
- Митрополит скопски Јосиф, Мемоари, Цетиње, Светигора, 2006.
- Антонијевић, Саша, „Владика Валеријан шумадијски“, *Теолошки йоїлеги* 2 (2014), 405–434.
- Čestmir Kračmar, „Jednani u J. S. Patriarchy v Moskve“, *Hlas pravoslavi* 3 (1946), 37–38.
- Dr. Vladimir Gruzin, „Zmena jurisdikce s hlediska kanonickeho a pravniho“, *Hlas pravoslavi* 2 (1946), 18–20.
- Пилиповић, Радован, „Смена јурисдикције над православнима у Чехословачкој 1945/1946. године“, *Саборност* 3 (2009), 229.
- Fejsakova, Tatjana, *Vliv SSSR na cirkevni povalečneho Československa (1945–1948)*, magisterska diplomova prace, Masarykova univerzita, Filozoficka fakulta, Historicky ustav, Brno, 2010.
- Gorazd Vopatrný, *Pravoslavna cirkev v Československu v letech Gorazd 1945–1951*, Brno, 1998.
- Dr. Josef Kulheim, „Prvni rok svobody cirkve“, *Hlas pravoslavi* 5 (1946), 67–69.
- „Z Eparchijalni rady“, *Hlas pravoslavi*, 1–2 (1945), 12.